

УКРАЇНА

(19) **UA** (11) **113356** (13) **C2**

(51) МПК (2016.01)

G01N 27/48 (2006.01)

G01N 27/49 (2006.01)

G01N 33/18 (2006.01)

G01N 33/20 (2006.01)

C01D 13/00

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ
УКРАЇНИ

(12) ОПИС ДО ПАТЕНТУ НА ВИНАХІД

(21) Номер заявки: а 2015 11152	(72) Винахідник(и): Копілевич Володимир Абрамович (UA), Суровцев Ігор Вікторович (UA), Галімова Валентина Михайлівна (UA)
(22) Дата подання заявки: 13.11.2015	(73) Власник(и): НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ, вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ-41, 03041 (UA)
(24) Дата, з якої є чинними права на винахід: 10.01.2017	(56) Перелік документів, взятих до уваги експертизою: SU 1408368 A1, 07.07.1988 US 3582474 A, 01.06.1971 Бобрешова О.В. Потенциометрическое совместное определение катионов натрия, калия и магния в водных растворах с использованием разработанного программно-аппаратного комплекса /О.В. Бобрешова, А.В. Паршина, Ю.Ю. Разуваев, К.Ю. Янкина // Сорбционные и хроматографические процессы. - 2012. - Т. 12. - Вып. 5. - С.693-701
(41) Публікація відомостей про заяву: 11.04.2016, Бюл.№ 7	
(46) Публікація відомостей про видачу патенту: 10.01.2017, Бюл.№ 1	

(54) СПОСІБ ВИЗНАЧЕННЯ КАЛІЮ У ВОДНИХ РОЗЧИНАХ

(57) Реферат:

Винахід належить до галузі аналітичної хімії. Визначення калію у водних розчинах здійснюють способом прямої хронопотенціометрії через вимірювання потенціалу K^+ -іонселективного електрода з частотою 4 кГц у порівнянні з хлорсрібним електродом, за методом багаторазових добавок в інтервалі зростання і стабілізації потенціалу від +800 до +1050 мВ. Спосіб визначення калію у пробах води різного природного і техногенного походження може використовуватись у необхідному для практики діапазоні вимірювань від від 0,391 до 3910 $мкг/см^3$ з відносною похибкою вимірювання до $\pm 20 \%$.

UA 113356 C2

Винахід належить до галузі хімії, зокрема до аналітичної хімії водних систем і спрямована на розробку засобів електрохімічного контролю параметрів природних і техногенних водних об'єктів навколишнього середовища за вмістом s-металів та їх фонового моніторингу. Необхідність точного визначення концентрації калію у воді зумовлена діючими нормативами вмісту іонів s-металів у воді джерел централізованого і нецентралізованого водопостачання для забезпечення її фізіологічної повноцінності, регламентованими від 2 мг/дм^3 до 20 мг/дм^3 , і у цьому діапазоні їх концентрацію потрібно надійно вимірювати [ДСТУ 7525:2014 Вода питна. Вимоги та методи контролювання якості. - К.: Мінекономрозвитку України, 2014. - 26 с; Державні санітарні норми та правила "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною" (ДСанПіН 2.2.4-171-10). - Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12. 05. 2010, N 400. - Реєстр. 1 липня 2010 р. за N 452/17747].

Відомий спосіб визначення калію у питній та неочищеній воді за допомогою атомно-абсорбційної спектроскопії шляхом розпилення розчину в повітряно-ацетиленовому полум'ї і визначенні на спектрофотометрі адсорбції світла за лінією спектра $0,3 \text{ нм}$; вимірювання виконують в розчинах з добавкою хлориду цезію для усунення заважаючих факторів [8.8. Определение калия. ИСО 9964-2 // Фомин Г.С. Вода. Контроль химической, бактериальной и радиационной безопасности по международным стандартам. - М.: Изд. "Протектор", 1995. - С. 211-213]. Спосіб забезпечує достатню точність вимірювання у воді з концентрацією калію від 5 до 50 мг/л .

Недоліки наведеного вище способу-аналога полягають у необхідності забезпечення вимірювань високовартісним обладнанням, специфічними реагентами і ацетиленом високої чистоти, а також тривалості і трудомісткості практичного здійснення, зокрема, постійного контролю лінійності градувального графіку в діапазоні $0,1-1 \text{ мг/л}$.

Описано також спосіб полярографічного визначення калію у водному середовищі на ртутному крапельному електроді при потенціалі півхвилі в інтервалі від $1,88$ до $2,17 \text{ В}$ на фоні гідроксиду тетраметиламонію або тетраетиламонію, або хлориду тетраметиламонію чи тетрабутиламонію, або фенілтриметиламонію, або гідроксиду літію [Коренман И.М. Аналитическая химия калия. - М.: Наука, 1964. - С. 103-105].

Недоліки цього способу-аналога у наступному:

- використання як електрода ртуті, що вимагає особливих умов роботи;
- відсутність в аналізованому розчині інших лужних і лужноземельних металів, які будуть заважати визначенню калію, оскільки їх потенціали півхвилі відрізняються від такого для калію лише на $0,01-0,03 \text{ В}$;
- для визначення тільки одного калію у воді його потрібно попередньо виділяти із розчину у формі калій-бортетрафенілу з наступним розчиненням у N , N -диметилформаміді і полярографуванні при $1,55 \text{ В}$ на фоні йодиду тетрабутиламонію.

Відомий також спосіб визначення калію у присутності натрію шляхом потенціометричного титрування водного розчину з добавкою твердого нітрату нікелю (II) розчином ванадату літію до точки еквівалентності, яку фіксують до припинення зменшення рН аналізованого розчину за допомогою вимірювального скляного електрода і хлорид-срібного електрода порівняння [АС СССР № 1408368 Способ определения калия в присутствии натрия, G01N31/16, Опубл. Бюл. № 1, 07.07.88].

Недоліки цього способу-аналогу у наступному:

- недостатня визначеність умов приготування титранту ванадату літію точної концентрації за калієм (готують з інтервалом рН $6,0-6,5$) і невизначеність його співвідношення з нітратом нікелю(II) для забезпечення відтворюваності результатів вимірювання;
- необхідність фіксації точки еквівалентності опосередковано за показником рН гетерогенної реакції, де вплив на результати вимірювання можуть мати кінетичні фактори супутніх реакцій фазоутворення, гідролізу тощо;
- відносно велика тривалість і трудомісткість практичного здійснення способу для визначення калію в суміші з іншими s- і d-елементами.

Найбільш близьким за хімічною суттю і досягнутим результатом до корисної моделі, що передбачається, є спосіб визначення калію шляхом прямої потенціометрії [Патент Білорусі BY 14070 Способ определения калия в плодово-овощных продуктах путем прямой потенциометрии. Выдано 28.02.2011]. Суть способу полягає у визначенні концентрації іонів K^+ у водній суспензії органічного матеріалу, розведений $0,1 \text{ М}$ розчином хлориду натрію у співвідношенні $1:4$, за допомогою вимірювання потенціалу K^+ -іоноселективного мембранного електрода з наступним розрахунком концентрації калію за градувальним графіком.

Недоліком прототипу стосовно способу, що заявляється, є:

- висока сумарна відносна похибка вимірювання концентрації K^+ у природних водних об'єктах, яка може досягати 50 % при $P = 0,95$;

- ускладнення процесу відтворюваності результатів вимірювання за методом калібрувального графіку, що вимагає постійності умов проведення калібровки і вимірювань, зокрема іонної сили розчину;

Задача винаходу - створення способу визначення концентрації K^+ у воді і водних розчинах з сумарною відносною похибкою вимірювання до 20 %.

Задача вирішується тим, що у пробах води та водних розчинах виконують вимірювання концентрації калію через потенціал K^+ -іонселективного електрода, що визначається способом прямої хронопотенціометрії, за методом багаторазових добавок.

В такому режимі вимірювання потенціал електродної пари K^+ -іонселективного електрода і хлорсрібного електрода з подвійним ключем - реєструється з частотою 4 кГц і після його обробки встановлюються середні значення потенціалів протягом визначеного часу його стабілізації при підготовці електродів до вимірювань відповідно до експлуатаційних документів (див. фіг. 1-3). При цьому усувається дрейф потенціалу, викликаний впливом зовнішніх факторів на електродну функцію іонселективного електрода, а отже зростає точність і правильність результатів вимірювання.

Порядок виконання вимірювання у пробах водних розчинів вмісту калію будується відповідно до поетапного зростання і стабілізації потенціалу K^+ -іонселективного електрода у вибраних умовах вимірювань (табл. 1), а саме:

- визначають стабільний показник потенціалу для градувального розчину з мінімальною концентрацією діапазону вимірювання K^+ -іонселективного електрода (ICE);

- визначають стабільний показник потенціалу для градувального розчину з максимальною концентрацією діапазону вимірювання ICE та будують лінійний градувальний графік по двох точках;

- аналізують досліджуваний розчин протягом заданого часу, що забезпечує визначення початкового потенціалу водного розчину, який містить іони K^+ ;

- у розчин проби послідовно вносять добавку (дві або декілька добавок) стандартного розчину іонів K^+ та визначають стабільні показники потенціалів проби з добавками;

- за встановленими значеннями потенціалів проби і проби з добавками та відомою масою введених добавок іону K^+ розраховують масову концентрацію елемента.

Таблиця 1

Електрохімічні параметри вимірювання
потенціалу електрода ЭЛИС-121К способом хронопотенціометрії

Вимірювання іонів	Інтервал концентрації K^+ , мкг/см ³	Інтервал потенціалу, мВ	Орієнтовна тривалість вимірювання потенціалу, с
K^+	0,391-3910	від +700 до +1050	60-180

Приклад 1. Визначення масової концентрації K^+ у модельних розчинах.

Готують модельні і градувальні розчини 1, 2, 3, 4 з відповідною концентрацією K^+ 0,391; 3,91; 39,1; 3910 мкг/см³ або це розчини KCl з молярною концентрацією $1 \cdot 10^{-5}$, $1 \cdot 10^{-4}$, $1 \cdot 10^{-3}$, $1 \cdot 10^{-1}$ М.

Для виконання вимірювань підготовлені до роботи вимірювальний електрод (ЭЛИС-121К) і порівняльний електрод (хлорсрібний електрод з подвійним ключем) опускають у електролітичній комірці у 10 см³ градувального розчину 1 з мінімальною концентрацією K^+ початкового діапазону вимірювання $1 \cdot 10^{-5}$ М, встановлюють на магнітну мішалку і вмикають режим помірного перемішування. Проводять вимірювання потенціалу електродної пари в режимі прямої хронопотенціометрії протягом 60 с (табл. 1). За аналогічною процедурою продовжують вимірювання потенціалу K^+ -іонселективного електрода в градувальному розчині 4 з максимальною концентрацією K^+ кінцевого діапазону вимірювання. За одержаним значенням потенціалів будують лінійний калібрувальний графік.

У електролітичну комірку вносять 10,0 см³ модельного розчину з концентрацією $1 \cdot 10^{-4}$ М іонів K^+ (розчин 2), добавляють 0,02 см³ 4 М розчину NH_4OH і виконують:

- вимірювання початкового потенціалу проби;

- до розчину 2 вносять при мінімальній зміні його об'єму першу добавку, що містить 391 мкг K^+ та вимірюють потенціал проби з добавкою 1;

- повторюють вимірювання потенціалів, поетапно збільшуючи кількість аналогічних добавок K^+ (до п'яти добавок).

У електролітичну комірку вносять $10,0 \text{ см}^3$ модельного розчину з концентрацією $1 \cdot 10^{-3} \text{ М}$ іонів K^+ (розчин 3), добавляють $0,02 \text{ см}^3$ 4 М розчину NH_4OH і виконують:

- 5 - вимірювання початкового потенціалу проби;
- до розчину 3 вносять при мінімальній зміні його об'єму першу добавку, що містить 391 мкг K^+ та виконують вимірювання потенціалу проби з добавкою 1;
- повторюють вимірювання потенціалів, поетапно збільшуючи кількість аналогічних добавок K^+ (до п'яти добавок).

10 За одержаним значенням потенціалів K^+ -іонселективного електрода у модельних розчинах 2, 3 виконують математичну обробку результатів вимірювання.

У табл. 2 наведені результати вимірювання концентрації калію у модельних розчинах 2, 3 та розраховані відносні похибки вимірювань для виконаних серій добавок до модельних розчинів.

15 За результатами досліджень, наведеними в прикладі 1, встановлено, що відносна похибка вимірювання концентрації калію не перевищує заданих винаходом меж (до $\pm 20 \% K^+$) у діапазоні концентрацій калію від $0,391$ до 3910 мкг/см^3 .

Таблиця 2

Параметри та похибки вимірювань калію у модельних розчинах

Задана концентрація		Результати вимірювань						
		Режим	Потенціал, мВ	Добавка		Виміряна концентрація		Відносна похибка
				Концентрація КСІ, моль/дм ³	Маса К ⁺ , мкг			
КСІ моль/дм ³	К ⁺ мкг/см ³					КСІ моль/дм ³	К ⁺ мкг/см ³	%
1·10 ⁻⁴	3,91	Проба	+850,0			1,027·10 ⁻⁴	4,01	2,7
		Добавка 1	+892,1	10 ⁻²	391			
		Добавка 2	+904,7	10 ⁻²	391			
1·10 ⁻³	39,1	Проба	+937,0			1,052·10 ⁻³	41,12	5,2
		Добавка 1	+939,3	10 ⁻²	391			
		Добавка 2	+943,3	10 ⁻²	391			

20 Приклад 2. У пробі природної води визначали вміст K^+ через потенціал K^+ -іонселективного електрода, вимірюваного способом прямої хронопотенціометрії за методом багаторазових добавок, як описано в Прикладі 1, та порівнювали з результатами аналізу, одержаними за методом капілярного електрофорезу (Комарова Н.В., Каменцев Я.С. Практическое руководство по использованию систем капілярного электрофореза "КАПЕЛЬ". СПб.: ООО "Веда", 2006. - 212 с.). Результати вимірювань наведено в табл. 3.

25

Таблиця 3

Порівняння результатів вимірювання концентрації калію у природній воді різними методами аналізу

Методи аналізу	Хімічний елемент	Результати вимірювання концентрації важких металів у воді, мкг/см ³			
		проба 1	проба 2	проба 3	середнє значення
Капілярного електрофорезу	K^+	5,74	5,90	5,81	5,82
Пропонований спосіб прямої хронопотенціометрії		5,60	5,68	5,78	5,69

За прикладом 2 встановлено співпадіння результатів вимірювання концентрації K^+ у зразках природної води, одержаних різними методами аналізу.

30 Запропонований спосіб визначення концентрації K^+ через потенціал K^+ -іонселективного електрода, вимірюваного способом прямої хронопотенціометрії, за методом багаторазових

добавок в пробах води різного природного і техногенного походження може використовуватись у необхідному для практики діапазоні вимірювань від 0,391 до 3910 мкг/см³ з відносною похибкою вимірювання концентрації калію в заданому винаході інтервалі.

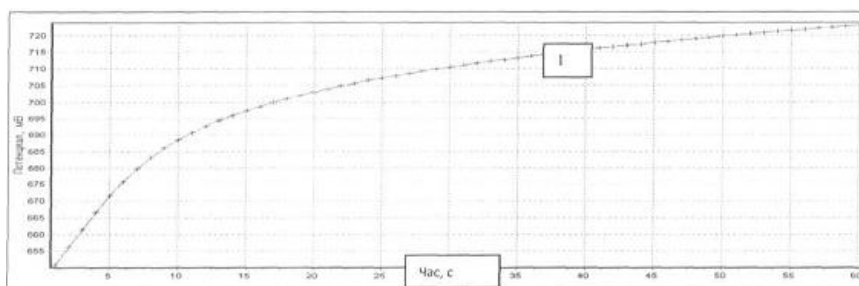
5

ФОРМУЛА ВИНАХОДУ

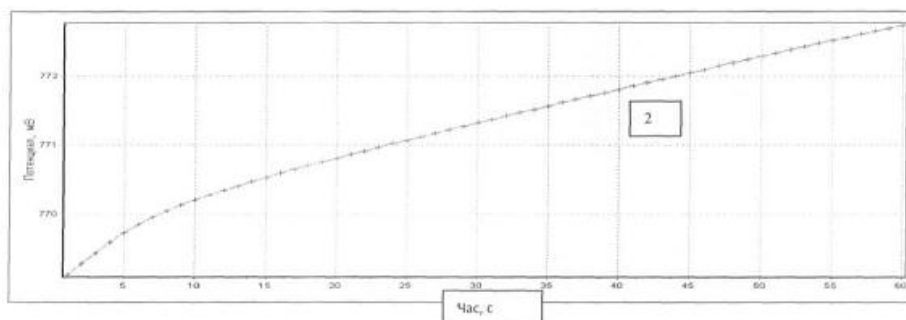
Спосіб визначення калію у водних розчинах через потенціал K⁺-іонселективного електрода у порівнянні з хлорсрібним електродом, який **відрізняється** тим, що вимірювання потенціалу виконують способом прямої хронопотенціометрії з частотою 4 кГц, за методом багаторазових

10

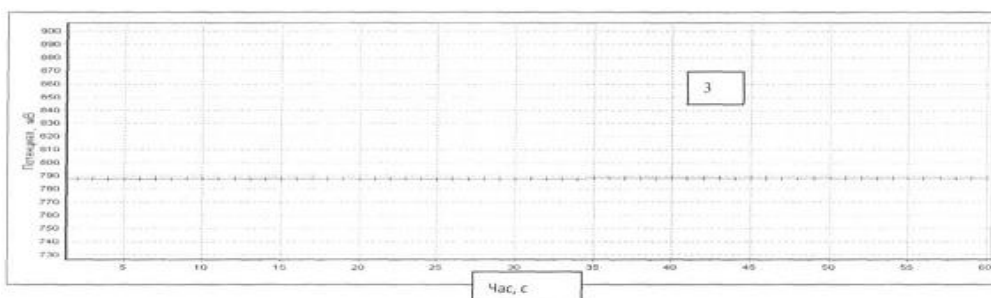
добавок в інтервалі зростання і стабілізації потенціалу від +800 до +1050 мВ.

фіг. 1

фіг. 2

фіг. 3

Комп'ютерна верстка Л. Бурлак

Державна служба інтелектуальної власності України, вул. Василя Липківського, 45, м. Київ, МСП, 03680, Україна

ДП "Український інститут інтелектуальної власності", вул. Глазунова, 1, м. Київ – 42, 01601